

PREDLOG DOPUNE PRAVNIH NORMI U REGULISANJU ODNOSA MENTORA I STUDENTA DOKTORSKIH STUDIJA

Nebojša Ralević¹, Vladimir Ilić²

^{1,2}Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad, Srbija

¹nralevic@uns.ac.rs, ²vlada.mzsvi@uns.ac.rs

Kratak sadržaj: Postupak pripreme istraživanja i uslova neophodnih za odbranu doktorske disertacije, kao i druga pitanja od značaja za doktorske studije bliže su definisani pravilnikom o doktorskim studijama Univerziteta, odnosno fakulteta, kao nosioca odgovarajućeg studijskog programa. Pravilnikom su definisane odgovarajuće obaveze i uslovi koje student (tj. doktorand) i savetnik, odnosno mentor moraju ispunjavati da bi se odgovarajuća istraživanja na izradi doktorske disertacije uspešno realizovala. Međutim, sledeći pozitivnu praksu pravilnik nije bliže definisao mehanizam po kome treba postupiti ukoliko tokom procesa istraživanja neophodnih za pripremu i odbranu doktorske disertacije nastupe okolnosti koje otežavaju, ili pak onemogućavaju dalju saradnju doktoranda i savetnika, odnosno mentora. U ovom radu biće prikazan kratak pregled trenutnih pravnih normi koje bliže uređuju odnose u takvim okolnostima, kao i određeni predlozi kojim bi se problemi u takvim situacijama mogli efikasno rešavati.

Ključne reči: Doktorske studije/Mentor/Student doktorskih studija

THE PROPOSAL FOR EXTENDING THE LEGAL NORMS IN REGULATING THE RELATIONSHIP BETWEEN MENTOR AND PhD STUDENT

Abstract: The procedure of the preparing research and conditions necessary for the defense of the PhD dissertation, as well as other issues of importance for PhD studies are closely defined by the Rulebook of PhD studies at the University, i.e., faculty, as the holder of the appropriate study program. The existing Rulebook defines the appropriate obligations and conditions that a PhD student and corresponding mentor must fulfill in order to successfully perform the relevant research in the preparation of the PhD dissertation. However, following the positive practice, the Rulebook that exists does not specify the mechanism to be followed if arise circumstances which make difficult the research process necessary for the preparation and defense of the PhD dissertation, or make difficult further cooperation of the PhD student and advisor (i.e., mentor). In this paper we will show a brief overview of current legal norms that closely regulate relations in such circumstances, as well as some suggestions how these difficulties could be effectively addressed in such situations.

Key Words: PhD studies/Mentor/PhD student

1. UVOD

Pravilnik o doktorskim studijama Univerziteta, shodno Zakonu o visokom obrazovanju [3], bliže uređuje organizaciju i izvođenje doktorskih studija, način realizacije nastave i naučnoistraživačkog rada, napredovanje studenta, postupak prijave, izrade i odbrane doktorske disertacije, kao i druga pitanja od značaja za doktorske studije Univerziteta. Pored toga pravilnikom su definisani pojmovi koji su od suštinske važnosti u različitim fazama doktorskih studija kao što su naučna istraživanja, doktorska disertacija, jezik doktorskih studija, rukovodilac doktorskih studija, savetnik studenta doktorskih studija i mentora za izradu doktorske disertacije. Sa druge strane, pravilnik o doktorskim studijama Univerziteta u Beogradu [2] definiše pojmove mentor studija i potencijalni mentor kao pandane savetniku studenta doktorskih studija i mentoru za odbranu doktorske disertacije kako je to pravilnikom Univerziteta u Novom Sadu definisano [1]. U ovom radu, mi ćemo ukratko predstaviti određene članove pravilnika o doktorskim studijama Univerziteta u Novom Sadu [1] koji bliže određuju obaveze studenata doktorskih studija (to jest, doktoranada) i savetnika, odnosno mentora studenta doktorskih studija. Pored izlaganja odgovarajućih članova i stavova pomenutog pravilnika, mi ćemo u ovom radu prodiskutovati određene pojmove koje po našem mišljenju zahtevaju poseban osvrt, a onda shodno tome predložiti odgovarajuće dopune članove pravilnika kojim bi se odgovarajući pojmovi bliže definisali i dali predlozi za njihovo razjašnjenje i postupanje.

2. PREGLED SADAŠNJIH PRAVNIH NORMI I PREDLOZI POBOLJŠANJA

Prema važećem pravilniku doktorskih studija Univerziteta u Novom Sadu [1], član 11, govori o obavezama i dužnostima savetnika studenta doktorskih studija. Sam član, u svom drugom stavu, jasno navodi koje su obaveze imenovanog savetnika, među kojima je pomoć studentu u izboru nastavnih predmeta, praćenje rada i ostvarenih rezultata tokom studija, pomoć pri izboru literature, kao i pomoć u pripremi teme za prijavu doktorske disertacije. U svom trećem stavu, član 11 govori o tome da je dužnost savetnika da jednom mesečno u toku zimskog i letnjeg semestra održi konsultacije sa studentom doktorskih studija. Međutim, treba primetiti da sam član pravilnika nije na

jasan i nedvosmislen način predvideo, definisao niti utvrdio proceduru o postupanju ukoliko nastupe određene okolnosti koje ovim članom pravilnika nisu obuhvaćene.

U tom smislu navešćemo jedan primer u kome savetnik studenta doktorskih studija može u formalnom smislu da ispunjava svoje obaveze u pogledu redovnosti konsultacija, ali sama saradnja savetnika i studenta je prilično otežana, ili pak onemogućena usled određenih okolnosti i razloga koji mogu nastupiti tokom same saradnje savetnika i mentora. Tako, na primer, jedan od razloga može biti novo ili dodatno angažovanje savetnika na nekim drugim poslovima zbog čega je sam savetnik sprečen da se suštinski posveti pomaganju u izvršavanju definisanih obaveza studenta doktorskih studija. Sa druge strane, mogu nastupiti okolnosti koje se mogu pripisati odgovornosti studenta, kao na primer, veoma zahtevne poslovne obaveze što nužno može dovesti do nemogućnosti realizacije obaveza na doktorskim studijama u jasno definisanim vremenskim okvirima, porodični ili zdravstveni razlozi, smrtni slučaj, itd.

U takvim slučajevima jedno od mogućih rešenja može biti zajednička saglasnost savetnika i studenta oko nemogućnosti dalje saradnje čime bi studentu bilo omogućeno da svoje doktorske studije dalje nastavi sa novim savetnikom. Shodno tome, a na predlog studenta, rukovodilac doktorskih studija, uz neophodnu saglasnost saveta doktorskih studija donosi odluku o imenovanju novog savetnika studentu doktorskih studija, to jest doktorandu. Ukoliko student nije u mogućnosti da samostalno predloži novog savetnika, dužan je da u određenom jasno definisanom roku iznese pismenim putem rukovodiocu doktorskih studija svoj predlog za nastavak doktorskih studija u kome bi jasno obrazložio temu istraživanja kojom se do tada bavio, izjasnio se o mogućoj spremnosti da započne nova istraživanja u okviru nove naučnoistraživačke teme, kao i svim bitnim činjenicama koje su neophodne da bi se na najbolji način i u najboljem interesu studenta reagovalo. Nakon razgovora sa potencijalnim savetnicima, rukovodilac studijskog programa je dužan da stupi u kontakt sa studentom i izvesti ga o spremnosti potencijalnih mentora u smislu buduće saradnje sa njim kao doktorandom. Ukoliko rukovodilac doktorskih studija nije uspeo da dobije saglasnost nijednog od potencijalnih savetnika, odluku o imenovanju novog savetnika donosi nastavno-naučno veće fakulteta, odnosno Senat Univerziteta, uvažavajući na najbolji način interese studenta shodno njegovom predlogu za nastavak studija u pogledu izbora teme i aktivnosti u daljem naučnoistraživačkom radu.

Međutim, imajući u vidu da je ovakav ishod razrešenja saradnje u praksi najmanje očekivan, i da su na žalost sve češći slučajevi u kojima nije moguće postići zajedničku saglasnost savetnika i studenta o nemogućnosti dalje saradnje i njenom sporazumnom prekidu, u ovom radu želimo da ponudimo jedan novi pristup u razrešavanju sličnih problema koji mogu nastupiti u naučnoistraživačkom radu. Potreba za jednim takvim rešenjem sledi iz činjenice da sadašnji pravilnik doktorskih studija nije ni u jednom svom članu na jasan i nedvosmislen način predvideo koji je najefikasniji mehanizam koji treba slediti kako bi se određeni nesporazum između savetnika i studenta rešio u najboljem interesu svih zainteresovanih strana, odnosno savetnika i studenta. Uzimajući u obzir sve navedene probleme i izazove, mi ćemo u ovom radu predstaviti odgovarajući predlog dopune pravilnika doktorskih studija u pogledu dodavanja određenih članova i/ili stavova kojim bi se na jedan jasan način predvideo, a zatim i definisao mehanizam po kome se u takvim slučajevima postupa.

U tom smislu, mi ćemo ovde izložiti određene izazove i pitanja koja se u ovakvim situacijama javljaju. Spomenućemo samo neke kao što su potreba za utvrđivanjem odgovornosti kako je do nemogućnosti saradnje došlo, da li ima potrebe utvrđivati odgovornost zainteresovanih strana, da li treba utvrđivati odgovornost svake strane zasebno, ko ima takva ovlašćenja da utvrđuje odgovornost, koje su preporuke u bilo kakvom postupku u kome jedna strana nije zadovoljna, koja viša instanca je nadležna u slučaju bilo kakvog spora ukoliko se ukaže potreba za tim, itd. Međutim, treba naglasiti da je prema našem najboljem iskustvu prirodno za očekivati da bi svi ti izazovi mogli dodatno da uslože ionako već komplikovanu situaciju što bi strane u postupku još više udaljilo od rešavanja problema.

Imajući u vidu ove činjenice, mi u ovom radu predlažemo uvođenje određenih obaveza koje savetnik i student doktorskih studija moraju ispunjavati tokom trajanja studija, a koje će ih u slučaju bilo kakvih neprijatnih okolnosti, nesporazuma ili nemogućnosti dalje saradnje obostrano štititi. Jedan od predloga za koji smatramo da će dati pozitivne rezultate odnosi se na obostrano obavezivanje savetnika studenta doktorskih studija i samog studenta da bar dva puta u toku školske godine podnesu rukovodiocu doktorskih studija pisani izveštaj o samom toku studiranja studenta, položenim ispitima, izboru neophodne literature, temi naučnoistraživačkog rada, postignutim rezultatima, itd. Uz saglasnost oba učesnika, to jest savetnika studenta doktorskih studija i samog studenta, odgovarajućem rukovodiocu studijskog programa podnosi se izveštaj o učinjenom napretku i predlogu za poboljšanje dalje saradnje, ili za sporazumni prekid njihove zajedničke saradnje. Na osnovu tog izveštaja rukovodilac studijskog programa se obaveštava o učinjenom napretku, trenutnim tokovima istraživanjima, položenim ispitima studenata, rokovima za privođenje kraju preuzetih, to jest započetih obaveza itd. U samom izveštaju se takođe može navesti da u međuvremenu nikakav značajniji napredak na doktorskim studijama nije postignut sa jasnim obrazloženjem razloga zašto je takav slučaj nastupio. Razlozi za takav scenario mogu biti višestruki i različiti po svojoj prirodi. Ovde ćemo spomenuti samo nekoliko: opravdana poslovna zauzetost savetnika ili studenta doktorskih studija, nedovoljno slobodnog vremena van radnog vremena savetnika, odnosno studenta, nemogućnost uklapanja zajedničkog slobodnog vremena u okviru koga bi se moglo posvetiti naučnoistraživačkom radu, izvođenje istraživanja koja po svojoj prirodi daju rezultate nakon dužeg vremenskog perioda što dalje utiče da vreme u kome bi se odgovarajući rezultati prikupili i sistematizovali može biti i duže od jedne školske godine. Međutim, naš predlog je da dok god

savetnik studenta doktorskih studija i sam student mogu da usaglase zajednički izveštaj koji se zatim podnosi nadležnom rukovodiocu doktorskih studija, ne postoje opravdani razlozi za prestanak odnosa savetnik-student, s obzirom da tada savetnik i sam student obostrano dele odgovornost u slučaju bilo kakvih nesporazuma, otežane saradnje i tome slično.

Sa druge strane, ukoliko nema usvojenog izveštaja sastavljenog i usaglašenog od strane savetnika i studenta, rukovodilac studijskog programa je u obavezi da o tome obavesti savetnika i studenta, i omogućiti dodatni rok u kome taj izveštaj treba usaglasiti i usvojiti. Ukoliko nakon dodatnog roka izveštaj ne bude sastavljen, stižu se uslovi na osnovu koji se može konstatovati da je došlo do nemogućnosti dalje saradnje savetnika i studenta, na osnovu čega se studentu može odobriti promena savetnika. Odluka o promeni savetnika i imenovanju novog savetnika može biti donešena objedinjeno ukoliko se kandidat za novog savetnika usaglasio sa svojim imenovanjem sa studentom doktorskih studija. U suprotnom, može se prvo konstatovati prekid saradnje sadašnjeg savetnika i studenta doktorskih studija, a nakon dobijanja saglasnosti od potencijalnog novog savetnika i njegovo formalno imenovanje. Odluku o promeni i imenovanju novog savetnika studenta doktorskih studija donosi rukovodilac doktorskih studija uz saglasnost saveta doktorskih studija. Ukoliko student nije u mogućnosti da samostalno predloži novog savetnika, nastavno-naučno veće fakulteta, odnosno Senat Univerziteta, donosi odluku o imenovanju novog savetnika studentu doktorskih studija u najboljem interesu studenta, uvažavajući njegov predlog za nastavak studija u pogledu izbora teme i aktivnosti u njegovom daljem naučnoistraživačkom radu.

Na sličan način, pravilnik doktorskih studija Univerziteta u Novom Sadu u članu 12, govori o dužnostima i obavezama mentora za izradu doktorske disertacije u odnosu na studenta doktorskih studija. Uzimajući u obzir da se mentor za izradu doktorske imenuje usvajanjem izveštaja o oceni podobnosti teme, mentora i kandidata, od strane Senata Univerziteta, u skladu sa tim se i obaveze mentora na odgovarajući način prilagođavaju. Imajući u vidu činjenicu da je tada akcenat doktorskih studija na samoj izradi doktorske disertacije, stav 6 pomenutog člana govori o obavezama i dužnosti mentora koje se sada odnose na efektivno i blagovremeno pomaganju studentu pri utvrđivanju strukture doktorske disertacije, izbora naučnog metoda koji će se u izradi disertacije koristiti, pomaganju studentu u samoj izradi doktorske disertacije i naučno-istraživačkim aktivnostima koje za cilj imaju izradu i odbranu same doktorske disertacije. S tim u vezi, stav 7, član 12, govori o tome da mentor ima rok od 30 dana od dana prijema da pregleda doktorsku disertaciju i odluči o davanju pismene saglasnosti da je student može predati na ocenu.

Sa druge strane, poslednja tri stava člana 12, utvrđuju pri kojim uslovima je moguće inicirati promenu, odnosno prestanak uloge mentora i načina kako se novi mentor imenuje. Pomenuti stavovi se odnose na situaciju u kojoj mentor iz opravdanih, ili neopravdanih razloga u dužem vremenskom periodu ne ispunjava svoje obaveze ili nije u mogućnosti da ih obavlja, ili razloga koji se mogu upisati u krivicu kandidata. Tada pravilnik dalje mogućnost da kandidat može inicirati promenu mentora, odnosno da mentor inicira prestanak uloge mentora. Prema našem najboljem saznanju, ovako formulisani stavovi ostavljaju puno prostora za različite vrste zloupotreba, s obzirom da se ne može prilično jasno i na nedvosmislen način zaključiti kada su određeni razlozi opravdani, a kada neopravdani, šta se podrazumeva pod terminom da mentor nije u mogućnosti da obavlja svoje obaveze u dužem vremenskom periodu, koji se to razlozi mogu upisati u krivicu kandidata i tome slično. Shodno tome, a uzimajući u obzir sve navedene izazove i nejasnoće koje mogu nastupiti, mišljenja smo da bi se eventualnim dopunama određenih članova moglo značajnije uticati da se određene nejasnoće i dvosmislenosti svedu na najmanju moguću meru.

U tom cilju, naš predlog na izvestan način podrazumeva proširenje koncepta koji smo predložili prilikom razjašnjenja odnosa savetnika doktorskih studija i samog studenta doktorskih studija, to jest doktoranda. Prema našem mišljenju uvođenje obaveze podnošenja pisanog izveštaja o napretku kandidata na izradi doktorske disertacije, zajednički usaglašen sa imenovanim mentorom, predstavljao bi jedan od efikasnijih modela za prevazilaženje eventualnih nejasnoća u smislu bližeg razumevanja koji su razlozi opravdani, a koje neopravdani, šta se može kao krivica pripisati kandidatu i slična pitanja. Međutim, zbog ograničenih rokova za izradu doktorske disertacije, naš predlog je da se usaglašeni izveštaj mentora i kandidata podnosi sada na svaka tri meseca rukovodiocu studijskog programa. Na taj način rukovodilac doktorskih studija se obaveštava o postignutom napretku pri izradi doktorske disertacije, predlozima za poboljšanje uslova saradnje i ubrzavanje procesa izrade disertacije, predlozima za poboljšanje kvaliteta samih rezultata istraživanja koja će disertacijom biti obuhvaćena, itd. U odnosu na izveštaj koji predlažemo radi poboljšanja odnosa savetnik – doktorand, ovde je naš predlog da se izveštaj podnosi rukovodiocu doktorskih studija na svaka tri meseca, što suštinski predstavlja jednu kvalitativnu razliku u odnosu na mentora i doktoranda jer uvodi novu dinamiku u sam proces izrade doktorske disertacije. To se pre svega odnosi na činjenicu da bi uvođenje takve dinamike moglo značajnije uticati da sama istraživanja u kraćem vremenskom periodu mogu dostići nivo, u pogledu obima i kvaliteta, neophodan za izradu doktorske disertacije.

Sa druge strane, takav jedan institut bi mogao biti veoma efikasan u situacijama kada je sama saradnja između mentora i kandidata otežana, odnosno onemogućena. Naime, ukoliko rukovodilac doktorskih studija u određenom vremenskom intervalu ne dobije zajednički usaglašen izveštaj o napretku na izradi doktorske disertacije, rukovodilac je dužan da utvrdi da li je do kašnjenja izveštaja došlo usled probijanja roka ili je došlo do nemogućnosti saradnje mentora kandidata. Ukoliko je uzrok kašnjenja izveštaja samo probijanje rokova, rukovodilac može taj rok produžiti na period ne duži od osam dana. Shodno tome, naš predlog bi se odnosio na to da je rukovodilac doktorskih studija dužan da osam dana pre isteka roka za podnošenje izveštaja zvaničnim putem obavesti mentora i kandidata koji je rok za podnošenje usaglašenog izveštaja o postignutom napretku u izradi doktorske disertacije.

Međutim, ukoliko je razlog kašnjenja izveštaja nemogućnost dalje saradnje mentora i kandidata, rukovodilac doktorskih studija konstatuje da je došlo do nemogućnosti saradnje, i upućuje kandidata na pokretanje procedure za promenu mentora. Na predlog kandidata nastavno-naučno veće fakulteta, odnosno Senat Univerziteta, donosi odluku o imenovanju novog mentora koji u postupku ocene podobnosti prolazi proceduru koju je do tog trenutka prošao kandidat i odgovarajuća tema doktorske disertacije. U ovom koraku naš je predlog da saglasnost starog mentora nije potrebna, jer prema našem mišljenju nemogućnost dalje saradnje mentora i kandidata ne bi smela ni u kom slučaju da dovede u pitanje pravo kandidata da nastavi svoj naučnoistraživački rad na već prihvaćenoj temi doktorske disertacije. Time bi se na jedan nedvosmisleni način kandidatu obezbedilo da u skladu sa prihvaćenom temom doktorske disertacije svoj naučnoistraživački rad i odbranu doktorske disertacije uspešno privede kraju.

3. ZAKLJUČAK

U ovom radu smo ukratko izložili nekoliko članova pravilnika o doktorskim studijama Univerziteta u Novom Sadu koji se odnose na bliže uređenje obaveza studenta doktorskih studija, odnosno doktoranda i savetnika, odnosno mentora studenta doktorskih studija. U radu smo na jedan sistematičan i sveobuhvatan način proanalizirali nekoliko članova pravilnika, izdvojili one stavove članova koji su dvosmisleni ili nedovoljno jasni, i dali odgovarajuće predloge dopuna kako bi se određene nejasnoće izbegle i ujedno zaštitili integritet svih zainteresovanih strana tokom zajedničke saradnje savetnika i studenta, odnosno mentora i kandidata za odbranu doktorske disertacije. Predložene dopune članova pravilnika su vrlo jasno izložene, dok je njihova svrsishodnost u razrešenju određenih problema koji mogu nastupiti u toku naučnoistraživačkog rada veoma jasno obrazložena i pravno utemeljena.

4. ZAHVALNICA

Ovaj rad je podržan od strane projekta „Novi trendovi u nastavi i naučnim istraživanjima teorijske I primenje matematike”, Departmana za opšte discipline u tehnici, Fakulteta tehničkih nauka, Univerziteta u Novom Sadu.

5. LITERATURA

- [1] *Pravila doktorskih studija*, Univerzitet u Novom Sadu. <https://www.uns.ac.rs/index.php/rs/univerzitet/dokumenti/send/7-pravilnici/55-pravila-doktorskih-studija>
- [2] *Pravilnik o doktorskim studijama na Univerzitetu u Beogradu*, <https://bg.ac.rs/files/sr/univerzitet/univ-propisi/Pravilnik-Doktorske2016.pdf>
- [3] *Zakon o visokom obrazovanju*, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 88/2017, 27/2018 - dr.zakon i 73/2018 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_visokom_obrazovanju.html